

האגודה

עקרת הבית השיתופית

זהו, למעשה, תפקודה של החברה בקיבוץ היום. עובדות החיים הוכיחו כי האשה היא ככל זאת אשה, ואין זה טבעי — או משתלם מבחינה משקית — שהיא תעסוק בעבודות הקשות, "הגבריות". על כן החל עולמה של

הדקים של חדר המשפחה, החלו לנסר בחללו של חדר האוכל הקיבוצי. במטבח, בקוממונה ובגן הירק החלו לדבר על הבעיה הכאובה, סיפרו על עובדות ועל מעשים, הפכו אותה לאחת הבעיות החשובות ביותר של הקיבוץ. גל העויבות שגאה הכול בחובו עויבות לא מעטות על רקע מצבה של החברה במשפחה העובדת. ההנהגה שוב לא יכלה לעמוד מנגד. המציאות טפחה על פניה.

בתוך אווירת המציאות כזו, הטילה מזכירות הקיבוץ הארצי על כמה מתבריה לערוך סקר מקיף, שמסקנותיו היו צריכות לשמש בסיס לניתוח המציאות ומציאת הדרכים לשיפורה. הסקר, שרק 45 אחוז מתוך החברות והחברים שנתבקשו להשתתף בו השתתפו בו למעשה, צפן בתוכו הפתעה גדולה לעורכיו: 81 אחוז מן המשיבות ענו, כי יש להן סיפוק בעבודתן במשק.

הידיעה על תוצאות הסקר היתה בבחינת סנסציה ברחבי הקיבוץ הארצי. היא עוררה מורת-רוח וביקורת כמעט בכל מקום. "מי ענה על השאלון? כנראה שרק החברות המרוצות, וגם מתוכן כ-20 אחוז שאינן מרוצות", אמרה רינה, מן החברות הצעירות בקיבוץ שריד, לכתב בחטיבה, עתון החטיבה הצעירה של בני הקיבוץ הארצי. "שישאלו את המחצית השנייה ואני מניחה שוהי המחצית הממוררת. הם יכתו או בעצמם מה הן הבעיות האמיתיות של החברה. שאלון כזה שחיי קליפת השום. הוא איננו משקף את האמת כולה, וממילא לא יביא לפתרון הבעיות."

עורכי הסקר, ברורה הריס, סטטיסטיקאית וסוציולוגית אמריקאית, ושמואל גולן, נושא הכתר של הפסיכולוגיה וחיי המין בקיבוץ הארצי, הודו בקדומה לסקר: "... אין הוא מתמר להיות מדעי ואינו רואה את עצמו כחלף לעבודה מדעית... בעיבודו נתגלו גם ליקויים מרובים, פרי חוסר נסיון ושיטות עבודה פרימיטיביות."

העבודה שרק 45 אחוז מן הנשאלים ענו על שאלות הסקר מעידה כאלף עדים על צדקת הודאתם של בעלי הדבר. הנשאלים לא התייחסו ברצינות לסקר שהוגש להם מטעם ההנהגה, שהיתה מעונינת לבסס את ממצאיה האופטימיים בכל מחיר. לעורכיו ולחברי מזכירות הקיבוץ הארצי לא נותר אלא לערוך סקר שני: מדוע לא ענו נשאליהם על שאלותיו?

***

בישול למען כל הקיבוץ

קר אחר שנערך מטעם המחלקה הסטטיסטית של הקיבוץ הארצי בחמישים קיבוצים, לפי בקשתו של יעקב חזן, מסר מימצאים מענינים ומדויקים יותר: 18 אחוז מן החברות במשקים הוותיקים עובדות בענפי המשק החקלאיים והתעשייתיים, בשעה ש-82 אחוז עוסקים בענפי משק-הבית: במטבח, בקוממונה, בחינוך, בטיפול בילדים ובמבכסה.

בקיבוצים הקיימים 15 עד 20 שנה, אחוז העובדות בענפי המשק הוא נמוך יותר. רק ארבעה-עשר וחצי אחוז עובדים בענפים אלה, בשעה ששמונים וחמישה וחצי עוסקים בשירותי הבית. בקיבוצים הצעירים, המצב דומה מאד: 15 אחוז במשק החקלאי, 85 אחוז בשירותים.

מספרים אחרים באותו סקר: בתעודות הקיבוץ מהחברות 35 אחוז, בשעה שרק 25 אחוז ממרכזי התעודות הן נשים. גם בתעודות בהן משתתפות חברות, הרי אלה הן בעיקר תעודות "נשיות" לפי אופיין: חינוך, בריאות, חידות חברים או קשר עם הבנים החיילים. מספר החברות בתעודות ה"גבריות" — תעודות המשק, החכנון, הוועדה הפוליטית או המזכירות — הוא מועט ביותר. בעסקנות ציבורית ושלוחות בתנועה או במפלגה, תופשות החברות רק 18 עד 20 אחוז.

על רקע זה אפשר להבין את דבריה של אחת מצעירות מרחביה, לכתב בחטיבה: "הקיבוץ רצה להעלות את החברה ולתת לה תפקידים ציבוריים ולהפעיל אותה, לגאול אותה מן האפרוריות שבחיה במטבח ובחדר הילדים. הוא רצה להעלות את רמת השכלתה ואת התענינותה בסביבה. כל זה לא בוצע. במקום בישול במטבח למען בעלה וילדיה — הביא הקיבוץ את החברה לבישול למען כל הקיבוץ. במקום טיפול בילדים שלה, מטפלת החברה בהמון ילדים שאינם שלה. במקום עבודה מרחיבת אופקים, נתן לה הקיבוץ עבודה מעצבת בעיקרה, חברתית, הכרוכה במתן עבודה שהיא קבלנית וקשה מבחינה פיסיית. נוסף לכך, מוטל עליה, גם כעת, עומס של סידור החדר, כביסה קטנה וטיפול יעקרי בילדים, ביחוד כשהם קטנים. החברה בקיבוץ אינה פעילה יותר מן החברה בעיר; היא ממורמרת יותר. אחד הפתרונות הוא: הורדת שעות העבודה."

מסקנת הסקר השני היתה, אפוא, פשוטה ובהירה: החברה בקיבוץ, חוזה למקצועות המסורתיים המאפיינים את עיסוק האשה גם בחברה הלא-קיבוצית. השוני היחיד, אך המהותי, שנוצר: מן החברה בקיבוץ נשלל היחס האישי לעבודתה.

מכאן נבעו בהכרח כמה תופעות: חברת הקיבוץ לא

ברפת ובכל שאר העבודות המסורתיות. עבודתה הפיזית הקשה של האשה הפכה לאידיאל קיבוצי. חברי קיבוץ אחד היו מתפארים באוזני חבריהם מן הקיבוץ האחרים על מספר החברות העובדות במשקם בטרם יקטרו, ברפת ובדי.

***

גרבי נילון במקום כרי חלב

האידיאל היה: אשה לבושה כמו גבר, או לכל היותר כמו איכרה רוסייה, צרובת-שמש, עם זוג ידים מגויירות, שריריות ומיובלות, עובדת בכבישים ובנין, גוררת כרי חלב ונוהגת בטרקטור. אשה זו בחלה בכל האמצעים והמוצרים הקוסמיים ולעגה או התעלמה לחלוטין מכל ציחי האופנה.

מכל זאת לא נשאר היום שריד. אידיאל זה, כמו רבים אחרים, הפך גם הוא מוצג מוזיאוני ונושא לזכרונות יפים ומתוקים על "הימים הטובים ההם, כשעבדנו בכבישים", ולא יותר. היום, חברת הקיבוץ לבושה כמעט כמו חברתה בעיר. היא בוחרת בלהיטות את בגדיה מתוך ירחוני האופנה האחרונים. מודת בזהירות גרבי נילון, סוללת מעבודה בשמש ובאבק, מתרחקת מענפי המשק הגבריים ובוחרת במקצועות הנשיים בלבד.

משאל שנערך לאחרונה ברחבי הקיבוץ הארצי, על בעית החברה בקיבוץ, קבעו: 60 אחוז מבין החברות שענו עליו, חייבו חלוקת מרכזים קוסמיים על-ידי הקיבוץ; 25 אחוז אף דרשו להנהיג טיפול בעור, בפנים ובשיער. לא היתה זו דרישה חדשה. עד כה עשו זאת חברות הקיבוץ בביקורן בעיר, על חשבון תקציבן האישי הזעום. היום הן תובעות מן הקיבוץ לספק להן צורך גשי זה, בצורה מרכזית. מהלוח סאלונים ומכונים ליופי בערים, יכולות לספר עשרות ספורים על חשבונות המוגשים לקבר ציפיים, סמוכים, לפרעון הוצאות "תרבות העור" וכינויים דומים.

כתב יעקוב חזן, בסיכומיו לקראת המועצה האחרונה של הקיבוץ הארצי: "החבר צעד בטוחות קדימה. החברה, אשר חיי הקיבוץ הביטחון לה שתייכויות מוחלטת, החלה להאבק בשאלות חיים ששיבשו את הנחותינו הפשוטות. מסקנתו של חזן התבססה על עובדות פשוטות: ילדי האשה, חברת הקיבוץ, מתחנכים אמנם בבית הילדים, ואת ארוחת הצהרים לגבר מכין הקיבוץ במרוכז, במטבח המשק. הכביסה נורקת לתאים הציבוריים שליד המקלחת, ובחולה מטפל "טיפול חולים" ואחות הקיבוץ. האשה בקיבוץ הפכה אמנם להיות חברה שותף-זכויות וחובות. היא יכולה להבחר לכל מוסדות הקיבוץ המשקיים והחברתיים, לצאת לשליחות תנועתית, או לקבל על עצמה את ריכוז הענף החשוב ביותר. הכל התגשם כמעט כמו שקיפו שיתגשם, אך למרות הכל דורכת עדיין חברת הקיבוץ במקומה. משהו שיבש את מהלך הענינים התנווני. החברה לא השתחררה מן העבודות המסורתיות שכל חברת הטילה על הגשם שבחוכה, לא הצליחה להגיע למלוא ביטחונה המקוה במכלול הפעילות הקיבוצית. היא גם לא הגיעה לאותה דרגת סיפוק מחיי הקיבוץ, כפי שהגיע אליה החבר."

***

לאן נעלמו 55 אחוז?

ענות ומענות הפכו להיות מנת חלקה של החברה בקיבוץ בשנים האחרונות. התלונות חדרו מבעד לקירות

ר פעמון הקיבוץ היה בימים טובים תפקיד כפול. הוא היה מעיר את החברים לעבודה בבוקר, לתפיסת עמדות בעת אזעקת-תפוע או לגיוס כללי בשעת שריפה. תפקידו השני: חבר שרצה לעזוב את הקיבוץ היה מצלצל בפעמון, שופך את ליבו בפני החברים, לוקח את מטלטליו המועטים ויוצא. היום מצלצלים הפעמונים בקיבוץ לעיתים רחוקות יותר. חברים עוזבים מעדיפים לעשות זאת בשקט. לפעמון נשאר רק תפקיד אחד: להזעיק את החברים בעת שריפה, להעיר אותם בבוקר לעבודה או להודיע להם על מועד תחילתה של שיחת קיבוץ. וכשמצלצל הפעמון לשיחה, כמעט תמיד משתורת בה באופן ישיר או עקיף בעית החברה. החברה כאשה, כאם וכשלעצמה.

ישנם עדיין חברי קיבוץ כסופי-בלורית, היכולים בשעת רצון לספר סיפורי נפלאות על הימים ההם. הם יזכרו בחיוך בתקופה בה הותרו בקיבוצים הנישואים, ובעת בה הונג שרצה להנשא לא הלך אל הרב אלא הודיע על החלטתו למוזכר הקיבוץ ונכנס מיד לחדר המשפחה. המרי ראל היה גבוה והמצב הכלכלי קשה. שתי משפחות ואפילו יותר היו מתגוררות בחדר אחד, מחוץ ל"פרמיוס" האגלי, אותו רחק אומלל שהיה אף הוא מתגורר אתן יחד. לידת ילדים היתה אסורה בתכלית. "התקציב לא מרשה", היו חוזרים ואומרים או בשיחת הקיבוץ.

אנשים שחיו בתנאים כאלה מתוך התלהבות, וחלמו את חלום הקמת החברה החדשה והנפלאה, אך טבעי שהיו מלאי בטחון כי בין שאר בעיות העולם תבוא על פתרונה גם בעית האשה. בטחונם זה נבע לא רק מן ההנחה, כי במסגרת החברה החדשה אפשר יהיה, בעזרת ההתלהבות והרצון הטוב, להתגבר על כל בעיה. בטחון זה התבסס גם על כמה גורמים ממשיים יותר, שהביאו למסקנה כי שחרורה ושיחיונה המלא של האשה, לא רק שיהיה אפשרי, כי אם יהיה כמעט אוטומטי.

הבנין המשקי והחברתי, שהם עמדתו להקים, היה שונה בתכלית מכל מערכת משקית או חברתית, שהיתה קיימת או ברחבי העולם. מערכת זו היתה צריכה, מעצם טבעה, להשמיט את הקרקע מתחת לאי-שיחיונה של האשה. בקיבוץ, סברו מייסדיו, תהיה האשה משוחררת מהצורך לספל בילדיה ובמשק ביתה. בניה ומשפחתה יזכו לבטחון כלכלי וסוציאלי, ולכל השירותים אשר ינתנו על-ידי החברה. תנאים ראשונים אלה יאפשרו לאשה בקיבוץ לפרוץ את המעגל הסגור והמנוון בניסוחו הגרמני האופיני: "כנסיה, מטבח וטיפול בילדים", בו היא נעה מאות שנים. אז תוכל האשה להיקלט בענפי-העבודה היצרניים, מה שיעלה וישפר את מעמדה החברתי. האשה תוכל גם להתמסר לפעילות ציבורית או למקצועות רווחניים; היא תשיג את שחרורה ושיחיונה מבחינת המעשה, ההרגשה ויצוב מהלך-החיים.

חברי הקיבוץ הניחו שמערכת-חיים זו אף תשמיט את הקרקע מתחת לדעות הקדומות, ביחס לאשה ויכולתה — דעות אשר הם עצמם השתחררו מן קודם לכן. דעותיהם ביחס לאשה היו כה קיצוניות, עדן אשר התעלמו כמעט כליל מן ההבדלים הנפשיים והגופניים אשר בין הגבר לאשה. הם סברו כי מגבלותיה הטבעיות והמסורתיות של האשה, הן מורשת המשטר הבורגני ממנו יצאו הם עצמם. ואמנם, חברות הקיבוץ של אז שיתפו את עצמן לא רק בעיצוב השקפה זו וביצירת חלום הקיבוץ, אלא אף במימושו הלכה למעשה. הן עבדו בסלילת כבישים, בבנין,